

ZEYTİNLİADA LIGHT COLORED (AÇIK RENKLİ) GEÇ ROMA SERAMİKLERİ

Berna KAVAZ KINDIĞILI

*Araş. Gör., Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Arkeoloji Anabilim Dalı
bernakavaz@gmail.com*

Geliş Tarihi: 2017.03.27

Kabul Tarihi: 2017.03.28

Öz

Marmara Denizi'nin güneyinde, Balıkesir sınırları içerisindeki Kapıdağ Yarımadası'nın çevresindeki adalardan Erdek'e en yakın olanı Zeytinliada'dır. Adanın isimlendirilmesinde üzerinde bulunan zeytin ağaçlarından hareket edildiği anlaşılmaktadır. Antik Dönemin sonrasındaki Bizans hakimiyetiyle ada üzerindeki mimarinin de artık önem kazanmaya başladığı görülmektedir. Bu durumun en somut örneği Meryem Ana Manastırı'nın varlığıdır. Günümüzde halen devam eden kazı çalışmalarıyla bu manastırın birimleri ortaya çıkarılmıştır. Bu çalışmaların neticesinde ortaya çıkan arkeolojik kalıntılar arasındaki seramik buluntular ise ada ve çevresinin tarihi için ayrıca önem arz etmektedir. Zeytinliada'da antik dönemden Türk-İslam hakimiyetine kadar geniş bir zaman aralığında ve teknik farklılıklarıyla çok zengin seramik örneklerine sahiptir. Bu örnekler arasında Light Colored (Açık Renkli) Geç Roma Seramikleri ise ayrıca dikkat çekmektedir. Bu seramik grubu hem daha önce çok az sayıdaki araştırmaya konu olması hem de buluntu yerlerinin azlığı sebebiyle çalışma konusu olarak seçilmiştir. Tarafımda hazırlanan Doktora Tezinde bu türün bütün örnekleri incelenmiş ve benzerleriyle mukayese edilmiştir. Makalede ise seçilmiş örnekler ve formlar ışığında bir değerlendirme yapılmıştır.

Anahtar Sözcükler: Balıkesir, Erdek, Zeytinliada, Geç Roma, Seramik, Light Colored

Light Colored Late Roman Ceramics in Zeytinliada

Abstract

Zeytinliada is the nearest island of the islands in Kapıdağ Peninsula to Erdek which is in the border of Balıkesir and in the southern part of the Marmara Sea. It is understood that the name of the island comes from the olive trees growing up on the island. It is observed that with the Byzantine dominance, after the Ancient period, the architecture on the island became significant. The most epitome example of this development is the Virgin Mary Monastery. /This development can be best epitomized by the Virgin Mary monastery. With the ongoing excavations, the units of this monastery have been unearthed. These excavations helped discovering many archeological remains and among those the ceramic findings are also significant for the history of island and its surrounding. There are many ceramic examples dating from Antiquary period to the Turkish-Islamic dominance. And these ceramics are very rich in terms of their technical differences. Among these examples Light Colored Late Roman ceramics have a very distinguished place. The reason why these ceramics were chosen as the subject of the study is that they are rarely studied and there are very few place of findspot for them. All the examples of this ceramic kind was analyzed and compared with the similar ceramics in my doctorate dissertation. The chosen examples and forms from the dissertation were evaluated in this article.

Key Words: Balıkesir, Erdek, Zeytinliada, ceramic, Light Colored

Giriş

Zeytinliada'nın Tarihi Coğrafyası, Araştırmaları ve Kazıları

Marmara Denizi'nin güneyinde, Balıkesir sınırları içerisindeki Kapıdağ Yarımadası'nın çevresinde büyüklü küçüklü birçok ada yer alır. Bu adalardan Erdek'e en yakın olanı 170.00 x 50.00 m ölçüleriyle Zeytinliada'dır (Ertüzün, 1998: 211; Öztürk-Kavaz, 2012: 1). Adanın isimlendirilmesinde üzerinde bulunan zeytin ağaçlarından hareket edildiği anlaşılmaktadır. Zeytinliada tarih boyunca birçok defa farklı isimlerle anılmıştır. Bu isimlerden en eskileri Antik Dönem kaynaklarında görülür. Ertüzün, Strabon'un "*Kyzikosluların adasındaki güzel ormanlarla örtülü Artake dağı ve hemen kıyıda, aynı isimdeki dağın uzantısı denebilecek Arteka adacığını işaret edelim*" sözünden hareketle adanın Artake olarak anıldığını, ancak Strabon'un tanımını yaptığı adanın Tavşanadası'nın da olabileceğini ifade etmektedir (Ertüzün, 1998: 211; Öztürk-Kavaz, 2012: 1). Plinius da Kyzikos çevresindeki adaları sayarken "Artaceon" adında bir adadan bahseder (Pliny, 1855: 496; Ertüzün, 1998: 2; Öztürk-Kavaz, 2012: 1). Hem Strabon'un hem de Plinius'un aynı isimleri kullanması bu isimlendirmenin Zeytinliada'ya ait olduğu tezini güçlendirmektedir (Ertüzün, 1998: 212; Öztürk-Kavaz, 2012: 1). Plinius'un bahsettiği ve günümüzde de varlığının koruyan adanın güney kıyısında deniz içinde kalan duvar kalıntıları, adanın surla çevrili olduğunu ve Erdek Limanı'nın kontrolünü sağladığını göstermektedir (Ertüzün, 1998: 212; Öztürk-Kavaz, 2012: 1).

Antik kaynaklardan sonra Zeytinliada ile ilgili bilgilere MS 13. yüzyılda rastlamaktayız. 1250 yılında Erdek'ten geçen Planudis adında bir keşiş, Protosebastus Tarkhaniotis'e gönderdiği 55. mektubunda Zeytinliada'dan bahseder. Planudis adada bir Meryemana (Panagia) kilisesi ve şifalı bir sıcak su kaynağı olduğunu belirtmektedir (Makris, 1920: 136). Bu bilgiden Zeytinliada Meryemana Manastırı'nın 13. yüzyıl ortasında var olduğu anlaşılmaktadır. 14. yüzyılın ikinci çeyreğinde, 1328 yılında Bizans İmparatoru Andronikos Paleologos Erdek'i ziyaret etmiştir (Ertüzün, 1998: 213). İmparator'un Meryemana Manastırı için Erdek'i ziyaret ettiği bilinmektedir. Erdek'te bu isimle bilinen başka bir manastırın varlığı günümüz itibarıyla bilinmemesi sebebiyle adı geçen yapının Zeytinliada'da olması kuvvetle muhtemeldir (Ertüzün, 1998: 213). Ertüzün bu noktada manastırda yaşayanların insan eliyle yapılmadığını ve birçok mucizenin kaynağı olduğuna inandığı bir Meryemana ikonasından da bahseder (Ertüzün, 1998: 213). 0.79 x 0.99 m ölçülerinde, 0.03 m kalınlığında ve 23.00 kg ağırlığında olduğu ifade edilen ikonanın bir müddet Erdek Metropolitan Kilisesi'nde muhafaza edildiği, İstanbul Alman Arkeoloji Enstitüsü Müdürü Dr. Mordtmann tarafından kurt yeniği halindeyken keşfedildiği ve Mordtmann tarafından MS 4. yüzyıla tarihlendirildiği belirtilmektedir (Makris, 1920: 136). Zeytinliada'da yapılan arkeolojik kazıların bilimsel başkanı olan Prof. Dr. Nurettin Öztürk, 2010 yılında Alman Arkeoloji Enstitüsü'nde araştırma yaptığı günlerde Fener Rum Patrikhanesi'ni ziyaret etmiş ve Patrikhane'nin girişinin solundaki Meryemana ikonasının Erdek'ten getirildiğini bir Patrikhane çalışanından sözlü bir bilgi olarak edinmiştir (Öztürk-Kavaz, 2012: 1). 17. yüzyıla gelindiğinde Zeytinliada ile ilgili bilgi veren en önemli kaynak Evliya Çelebi'nin

Seyahatname'sidir. 1631 yılı civarında adaya gelen Çelebi, adanın oldukça küçük olduğunu ve insanın tahammül edemeyeceği bir sıcaklıktaki kaynak suyunun olduğunu belirtir. Çelebi, kaynağında oldukça fazla sıcak olduğunu belirttiği suyun ancak denizle birleştiği yerde ılındığını ve bu noktada da gusül abdesti için kullanıldığını ifade etmektedir (Ertüzün, 1998: 214; Öztürk-Kavaz, 2012: 4). 1704 yılında Zeytinliada'ya gelen Paul Lucas, o yıllarda ada yüzeyine saçılmış olduğunu söylediği mimari, renkli cam ve mozaik parçaların kaliteli işçiliklerinden ve bu nedenle de adada yaşayanlara duyduğu hayranlığı belirtir (Ertüzün, 1998: 214; Öztürk-Kavaz, 2012: 4). Antik Dönemde Strabon ve Plinius'un ardından adanın ismi ile ilgili bir bilgiye MS 18. yüzyıl başlarında La Mottraye'de rastlanır. La Mottraye, 18. yüzyıl başlarında Rumların adaya Mexaniota adını verdiklerini belirtir (Mottraye, 1727, I, s. 470). Ertüzün ise adaya Rumlar tarafından verilen son ismin Kera Panagia olduğunu kaydeder (Ertüzün, 1998: 211; Öztürk-Kavaz, 2012: 1).

Zeytinliada hakkındaki detaylı ilk çalışma 19. yüzyılın sonlarında Dr. Makris tarafından yapılmıştır. Dr. Makris, 1891 yılından itibaren adada eserleri tek tek incelediği eserleri onbir başlık altında toplamıştır (Ertüzün, 1998: 214; Öztürk-Kavaz, 2012: 1). 19. yüzyıl sonu 20. yüzyıl başında bölgeye gelen Texier ve Hasluck ise daha çok Kyzikos üzerine yoğunlaşmışlardır (Hasluck, 1910: 18; Ertüzün, 1998: 211; Öztürk-Kavaz, 2012: 4). Zeytinliada, Erdek Kaymakamı Reşit Mazhar Ertüzün döneminde 1946 yılında 120 lira bedelle Beden Terbiyesi Genel Müdürlüğüne (Gençlik Hizmetleri ve Spor Genel Müdürlüğü) satılmış ve bunun sonucunda uzun yıllar Erdeklilere kapısını kapatarak bu kuruma bağlı kişilere tatil merkezi olarak hizmet vermiştir¹. Erdek Belediye Başkanı Hüseyin Sarı, adanın mülkiyetinin belediyeye devri için Danıştay'a dava açmış ve nihayetinde 12 Aralık 2000 tarihinde dava belediye lehine kazanılmıştır. 12 Mart 2002 Danıştay'ın kararı uyarınca adanın tapusu, Erdek Belediyesi adına tescil edilmiştir.

2006 yılında Erdek Belediyesinin girişimleriyle Balıkesir Kuva-i Milliye Müzesi başkanlığında, Prof. Dr. Nurettin Öztürk'ün bilimsel danışmanlığında Zeytinliada kazı ve restorasyon çalışmaları başlatılmıştır. Arkeolojik açıdan çok zengin olan adadaki çalışmalar, Kültür ve Turizm Bakanlığı Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü'nün önerisiyle Arkeopark kapsamı doğrultusunda yön değiştirmiştir. Erzurum Atatürk Üniversitesi çekirdek ekibi ile birlikte Aydın Adnan Menderes, İzmir Dokuz Eylül, Ankara Üniversitesi Dil Tarih Coğrafya Fakülteleri arkeoloji ve mimarlık bölümlerden de katılımlar olmuştur. 2006 yılından itibaren yapılan kazılarla Zeytinliada'da Kilise, Vaftizhane, Şapel, İnziva Odası, Açık Hava Tapınım Alanı, Basamaklı Sunak Alanı, Küçük Ayazma, Büyük Ayazma, Sarnıç, Hamam, Kil Çökertme Havuzu, Fırınlr, Ocaklar, Odalar, Latrina, Su Tekneleri, Depo, İşlik, Liman, Kayıkhanesi, Batı Kilisesi, Patrik Hamamı, Yeraltı Kilisesi ve mezarlar gibi birçok mimari birimden meydana gelen Meryemana Manastırı ortaya çıkarılmıştır.

¹ R. M. Ertüzün, 1990 yılında Kyzikos Kazısını ziyaretleri sırasında bu bilgiyi vermiştir.

Light Colored (Açık Renkli) Geç Roma Seramikleri

Bu seramikler ilk defa Hayes tarafından “Light Colored” olarak adlandırmıştır. Tekkök ise “*West Asia Minor Pale*” ya da “*Late Roman West Asia Minor*” isimlendirmesini tercih etmiştir². Waage tarafından da bu kaplara ait örnekler incelenmiş ancak herhangi bir sınıflandırma yapılmamıştır. Bu kaplar için gruplandırma Opait tarafından yapılmıştır (Opait, 2004: 79). Light coloredlerin en geniş gruplandırması ise Ergürer tarafından yapılmıştır. Ergürer, Parion’dan ele geçen kaplar için geniş bir form repertuarı hazırlamıştır (Ergürer, 2012).

Phokia Geç Roma seramikleriyle benzerlik gösteren bu kapların Doğu Ege’deki bir merkezden geldiği düşünülmektedir. Hayes, bu kapların üretim özellikleri bakımından Knidos Bölgesinde yapılmış bazı Erken Roma üretimleriyle benzerlik gösterdiğini ifade etmiştir. Ergürer bu gruba ait kapların yoğun bir şekilde ele geçen Parion’da olmasa bile Troas bölgesindeki bir kentte üretilmiş olduğunu belirtmiştir (Ergürer, 2012). Kaplar, Atina Agorası Scythia, Granikos, Corinth, Laodikeia, Parion, Kırım, Anemurium, Troia, Antiocheia’da görülmektedir³.

Light Colored grubunun kili ince dokulu, açık turuncu ya da açık kahve tonlarındadır ve astar kilin biraz koyusudur. Astar doğrudan güneş ışığına tutulduğunda hafif parlak bir görünüme sahiptir. Ürünler daha sonra kırmızı bir tondadır. Bazı örneklerde altın mika izlerine rastlanılır. Dış taraflar pürüzsüz ve bazen süsleme izleri gösterirken, iç taraflarında genellikle fırça izleri barındırır (Hayes, 2008, 91-92, fig. 43: 1429-1455, plate 70, 1434- 1444). Profillerin çoğu açılı, belirgin ayaklı, sıklıkla çentiklerle süslenmiştir. Formların bazıları Phokia Kırmızı Astarlı seramiklere benzemekle birlikte bazıları ayırt edilebilir özelliklere sahiptir. Bezemenin temelinde iki temel tip vardır; Rulet bezeme Phokia Kırmızı Astarlı seramiklerinde olduğu gibi hem ağızda hem de tabanda görülür ve bazen baskı bezeme ile birleştirilir. Çoklu yiv alternatif bir bezeme biçimidir. Bilinen damga tipleri Planta Pedis ve noktali merkezlerde elmas motiflerini içerir. Bir ya da iki haç motifi de yer almaktadır. Bu tipte alakalı birçok bezemesiz tipler de vardır. Çok az örnekle temsil edilen ikinci tipte dekoratif bezemelerin detayları ve çerçeveleri sgraffito tekniği ile oyulur ve kil etrafından kazınarak çıkartılıp siyah figür etkisi oluşturulur. Açık renkli arka zemin ve kazıma detaylı daha koyu motifler bu işleme yardımcı olur. Taklit veya orijinal formlarıyla, kil ve astar özellikleri bakımından kaliteli servis kapları içinde değerlendirilen bu kaplar MS 5. Yüzyılın ortası ve MS. 7. Yüzyılın başlarına tarihlendirilmektedir.

Zeytinliada Light Colored (Açık Renkli) Geç Roma Seramikleri

Zeytinliada Geç Roma Seramikleri içinde en yoğun grubu Light Colored (Açık Renkli) Geç Roma Seramikleri oluşturmaktadır. Ele geçen seramikler Büyük Ayazma önünde yer alan bothrostan ele geçmiştir.

² Bknz: Tekkök-Biçken, 1996, s. 140, fig. 87: G85; Heath-Tekkök, 2007-2008: 76- 77.

³ Bknz: Hayes, 2008: 91, 92, fig. 43: 1429-1455, plate 70: 1434-1444; Biers, 1985: 79, 80, 105, plate 32: 124; Şimşek, 2013; Ergürer, 2012; Hayes, 1980: 534 (lxviii), dn. 4; Williams, 1989: 59, fig. 31: 345; Tekkök-Biçken, 1996, s. 140, fig. 87: G85; Heath-Tekkök, 2007-2008: 76-77; Waagé, 1948: 42, fig. 23: 21; Opait, 2004: 79.

Form 1: Form 1'e ait iki örnek tespit edilmiştir (Kat. No1-2). Örnekler Büyük Ayazma önündeki bothrostan ele geçmiştir. Kapların ağızları yüksek ve dikey bir yapıdadır. Kaplar kalın cidarlıdır ve kaideleri ele geçmemiştir. Çapları 21cm ile 22 cm arasında değişmektedir. Kil kahverenginin tonlarında, astar ise açık kahverengi ve açık kırmızımsı sarı tonlarındadır ve astarda renk farklılıkları oluşmuştur. Ergüner kapların Phokia Form 1 kaplarından etkilenilerek yapıldığını belirtmektedir (Ergüner 2012: 197, Levha 173-174: 422-424). Benzerleri Troas bölgesinin önemli kentlerinden Parion'da görülmektedir ve MS. 4. Yüzyıl sonları ile MS. 5. Yüzyıla tarihlendirilmektedir (Ergüner 2012: 197, Levha 173-174: 422-424).

Form 2: Zeytinliada'da Form 2 ye ait üç örnek görülür (Kat. No3-4). Yatay ve geniş, dışa dönük ağızlı olan bu formun üzeri bezemelidir. Ağızdaki bezemeler küçük farklılıklarla birbirinden ayrılmaktadır. Ağızın yatay bölümündeki yivler bu formun ortak özelliğidir. İki örnekten ilkinde kalın cidarlı kabın ağızı yuvarlakken ikincisinde ise ağız daha yuvarlak bir yapıdadır. İkinci örnek diğer örneklere göre daha sığdır. Form 2'nin üçüncü örneğinde ise ağız üst tarafta üçgenimsi bir çıkıntı yapmıştır. Bu seramiklerin genel özelliği olan sığ yapı, gövde eğiminden anlaşılmaktadır. Kil oldukça kalitelidir. Light Colored seramikleri yatay dışa dönük ağız kenarı ve sığ yapılarıyla, Phokia (Hayes, 1972: 328, fig. 66: 1, 2) ve Pontus 3 (Swan, 2007: 265, 266, fig. 4: 36, 38; Arsen'eva- Domzalski, 2003: 442, fig. 10: 291-295) seramiklerinden etkilenmişlerdir. Pontus 3 seramiklerindeki ağıza uygulanan dalga bezeme ve yakın form özellikleriyle benzerlik göstermektedir. Pontus Form 3'de taban geniştir ve gövde çok uzatılmadan kaideye bağlanmıştır. Bu yapıyla da büyük benzerlik göstermektedir. Benzerleri Aizonai⁴, Smyrna, Parion ve Scythia'da görülmektedir. Pontus Form 3'ün MS. 4. Yüzyıla ve Phokia Form 2 A'nın MS. 4. Yüzyılın sonları ve MS. 5. Yüzyılın başlarına, Parion'da Afrika ve Phokia kaplarıyla birlikte bulunan Light Colored seramiklerinin MS. 4. Yüzyılın sonları ve MS. 6. Yüzyılın başlarına tarihlendirilmesi nedeniyle, Form 2 seramiklerinin MS. 4. Yüzyılın başlarında üretildiği söylenebilir.

Form 3: Zeytinliada'da Form 3 e ait üç örnek görülür (Kat. No5-6). Bu tipteki örneklerde kaplar Form 2 ye göre daha derinleşmiş ve rulet bezeme kullanılmıştır. Ayrıca ağız kenarı kısalmıştır. Form 3 özelliklerine göre iki alt tipe ayrılmıştır. A Tipinde kapların ağız kenarı kısa, derin gövdeli ve kalın cidarlıdır (Ergüner, 2012, 199). B tipinde, ağız kenarı kısa ve yivli, ince cidarlıdır (Ergüner, 2012, 200). Bu formun ilk örneğinde ağızda ince yivler görülmektedir ve cidar incedir. Kap sert dokulu ve kilinde çok az mika vardır. İkinci örnekte ağızda yivler görülmektedir. Bu kaplar form ve bezemeleriyle Hayes'in gruplandığı Phokia Form 5 ile benzerlik göstermektedir. Görülen rulet bezemeye MS. 5. Yüzyılın ikinci yarısından sonra üretilen Phokia seramiklerinde yoğunlukla rastlamaktayız (Hayes, 2008: 239, plate 60: 1257-1262, Plate 66: 1361-1364). Bu formun büyük boyutlu ve zengin bezemeli olanlarının yanında küçük boyutlu ve bezemesiz olanları vardır (Opait, 2004: 79). Benzerleri Scythia'da MS. 4. Yüzyılın sonları ile 5. Yüzyılın ilk yarısına (Opait,

⁴ Bknz: Ates, 2003: 135, taf. 31, 32, Kat. No. 184-189; Doğer, 2005: 102, pl. IX; Ergüner, 2012, Lev. 175-176: 425-427; Opait, 2004: 79,178, plate 59: 2-4.

2004: 79), Parion'da MS. 5. Yüzyıl başları ile MS. 6. Yüzyıl başlarına (Ergürer, 2012: 201, levha 177-178), Atina Agorasında MS. 5. Yüzyılın ortalarına tarihlendirilmiştir (Hayes, 2008: 251, fig. 43:1437). Zeytinliada'da bothrostaki MS. 6. Yüzyıl yoğunluğu nedeniyle örneklerin bu tarihten olması muhtemeldir.

Form 5: Light Colored Form 5 kaplarından Zeytinliada'da altı örnek değerlendirilmiştir (Kat. No 7-8). Hayes'e göre bu kaplar Phokia Form 3 B/C kaplarından etkilenilerek yapılan taklitlerdir. Phokia Form 3 B/C kaplarının ağız bantlarında görülen rulet bezeme bu kaplarda da uygulanmıştır. Dikey ağız kenarı bu kapların en belirgin özelliğidir. Dışta ağızın altındaki çıkıntı üç örnekte sivri ve daha belirginken diğer ikisinde daha sade bir yapıdadır. Ağız bandında görülen rulet bezeme ağız bandında üstte ve altta yapılarak boş bırakılmıştır. Rulet bezeme ağızda geniş bir bant şeklinde görülmektedir ve ağız bandında yivler yer almaktadır. Kapların hiçbirinin kaidesi ele geçmemiştir, ancak kapların gövde eğiminden sığ bir yapıda oldukları anlaşılmaktadır. Çapları 20 cm ile 32 cm arasında değişmektedir. Zeytinliada'da ele geçen örneklerde ağız kenarı ve gövdenin cidar kalınlığı aynı kalınlıkta yapılmaya çalışılmıştır. Bu formun benzerleri Scythia, Saraçhane, Sardes, Parion, Atina Agorası'nda görülmektedir⁵. Scythia örnekleri bu formun Phokia 3 B/C örneklerinin takliti olarak kabul edilmesi sebebiyle MS. 5. Yüzyılın ortalarına tarihlendirilmiştir. Saraçhane örnekleri MS 6. Yüzyılın ilk çeyreğine, Sardes ve Parion örnekleri ise MS. 5. Yüzyılın ikinci yarısı ile MS. 6. Yüzyılın ilk yarısına tarihlendirilmektedir. Benzer örnekler düşünüldüğünde Zeytinliada Form 5 kaplarını MS. 5. Yüzyılın ilk yarısı ile MS. 6. Yüzyılın ilk yarısına tarihlendirmek mümkün olacaktır.

Form 6: Zeytinliada'da Büyük Ayazma önündeki bothrostan Form 6'ya ait iki örnek incelenmiştir (Kat. No 9-10). Kapların çapları 16 cm ile 19 cm arasında değişmektedir. Bu form kaplarının dudak yapısından dolayı kapaklı olabileceği düşünülmektedir (Ergürer, 2012: 205). Kâselerin kalınlaştırılmış ağız bölümü içe ve dışa çekilmiştir. Kapların gövde yapıları yüksek ve eğimlidir. Kapların kili açık kahverengi, astarları kırmızı renktedir. İyice fırınlanmış kapların kili mika katkılıdır. Benzerleri Priapos, Parion, Atina Agorası'nda görülmektedir⁶. MS. 5. Yüzyılın üçüncü çeyreğine tarihlendirilmektedir.

Form 11: Kırk örneğin incelendiği Form 11'de kapların hepsi birbiriyle birebir benzerlik göstermese de birbirlerini etkiledikleri görülmektedir (Kat. No 11-12). Ergürer kapların farklılıkları ve benzerliklerini göz önünde bulundurarak bunları aynı form içinde değerlendirmiştir (Ergürer, 2012: 208, Levha 185-186). Form 11 kaplarının çapları 17 cm ile 32 cm arasında değişmektedir. Bu kapların temel özelliği ağız bandının altında, gövdenin başlangıç kısmından başlayan eğimli yapı keskin bir dönüşle kaideyle birleşmiştir. Ağızın üst kısmında yivler yer almaktadır. Ağız ve gövdenin cidar kalınlıkları aynıdır, yumuşak bir geçişle kaideye yönelmiş ve ağız dışı doğru sivriltilmiş, Bazı örneklerde iyice belirginleşip topuz şeklini almıştır.

⁵ Bknz: Opait, 2004: 79; Hayes, 1992, 95, fig. 33, 14/22; Rautman, 1995, 70; Hayes, 2008: 250, fig. 43: 1430-1432; Ergürer, 2012, Levha: 181-182: 438-444

⁶ Bknz: Rose-Tekkök-Körpe, 2007: 93, plate IX: 19, 120; Ergürer, 2012; 205, Levha 183-184: 445-446; Hayes, 2008; 250, fig. 43: 1441-1442.

Örneklerde sığ yivler bulunmaktadır. Üç örnekte kaideye geçişte de yivler yer almaktadır. Ağızdan gövdeye yumuşak veya keskin bir dönüşle geçilir. Kilde çok mika, kireç ve kum görülmektedir. Açık kırmızı ya da çok açık kahverengi tonlarında olan astar kapların tümünde ateşin etkisiyle renk dalgalanmalarına sebep olmuştur. Bu formun benzerleri Parion, Atina Agorası, Saraçhane, Priapos'da görülmektedir ve MS. 5. Yüzyılın ikinci yarısı, MS. 6. Yüzyılın ikinci yarısı ile MS. 7. Yüzyılın ilk yarısına tarihlendirilmiştir⁷.

Form 12: Zeytinliada'da Form 12'ye ait incelen sekiz örnek Büyük Ayazma önündeki bothrostan bulunmuştur (Kat. No 13-15). Ağız çok az uzatılmış ve aşağı çekilmiştir. Kapların kaideleri çok yüksek bir yapıdadır ve gövdenin kaideyle birleştiği noktada derin bir yiv yer almaktadır. Yivlerle hareketlenen dış kısmın aksine iç kısım düzdür. Yivler bezeme olarak kullanılmıştır. Kaidelerin dip kısımlarında küçük bir spiral bulunmaktadır. Yuvarlatılmış ağızın altında derin yivler yer almaktadır. Astarın yivler arasında birikmesi nedeniyle koyu tonlar meydana gelmiştir. İyi pişirilen sığ bir yapıdaki kapların astarı tüm yüzeye uygulanmıştır. Astarı kırmızımsı sarı renkte olan kabın kili çok açık kahverengi tonlardadır. Benzer özelliklere sahip diğer Form 12 örneklerine Parion, Sardes, Saraçhane'de rastlamak mümkündür⁸. Form özelliklerine bakılarak bu kapları MS 6. Yüzyılın ikinci yarısı ile MS 7. Yüzyılın ilk yarısına tarihlendirebiliriz.

Form 13: Zeytinliada'da Form 3'te iki eser görülmektedir (Kat. No 14-15). Örnekler sade bir form yapısına sahiptirler. Az bir eğimle devam eden gövdenin yüksek bir kaideyle birleşmesi muhtemeldir. Ağız hafif dışa çekilmiştir. Ağız bandının altında derin yivler yer almaktadır. Kaplar iyi fırınlanmış, kili çok açık kahve ve açık kırmızımsı kahverengi, astarı kırmızı ve kırmızımsı sarı renktedir. Bu formun benzeri Parion'da görülmektedir (Ergürer, 2012: Levha 187-188. 455). Parion örneği ve birlikte bulunduğu seramiklerin ışığında bu formu MS 6. Yüzyılın ilk yarısı ile MS 7. Yüzyılın ilk yarısına tarihlendirmek mümkündür.

Form 14: Zeytinliada'da Form 14 olarak adlandırılan kaplardan üç örnek değerlendirilmiştir (Kat. No 16-17). Bunlardan ikisinde dudak içe ve dışa doğru çıkıntı yaparken diğerinde içte düz bir şekilde devam edip dışa hafif bir çıkıntı yaparak gövde ile birleşmektedir. Gövdesi aşağı doğru kavis yapan kaplar derin bir yapıdadır. Kaide ele geçmemiştir. Kaplar iyi fırınlanmıştır ve sert bir dokuya sahiptir. Herhangi bir bezeme uygulanmamıştır. Astar kırmızımsı sarı renkte olup tüm yüzeye uygulanmıştır. Kil arındırılmış olup astara göre daha açık tonlardadır. Bu formun benzeri Troas'ın önemli kentlerinden Parion'da ele geçmiştir ve MS 5. Yüzyılın ilk yarısı ile MS 7. Yüzyılın ilk yarısına tarihlendirilmiştir (Ergürer, 2012: Levha 187-188. 455).

Form 15: Form 15 ait toplam elli iki örnek incelenmiştir (Kat. No 18). Bu formun kaplarının ağız kısımları topuz şeklinde, alt ve üst kısımlarında çıkıntılar yer almaktadır. Kaplar form özellikleri itibarıyla Afrika Form 104B/C ve 105 ve Phokia

⁷ Bknz: Ergürer, 2012: Levha 185-186. 451-454; Hayes, 1992; fig. 31, 10/3; Hayes, 2008: 250, fig. 43: 1434; Rose-Tekkök-Körpe, 2007: 93, plate IX: 122

⁸ Bknz: Ergürer, 2012: Levha 187-188. 455; Crawford, 1990: 81, fig. 421; Hayes, 2008: 106, fig. 50, 31/15, 16.

10 A kaplarını taklit etmişlerdir (Hayes, 1972: 160-166, fig. 30, ss. 166-169, fig. 31; Ergürer, 2012). Üç örnekte ağız diğer örneklerle göre daha yuvarlak bir yapıdadır ve ağız bölümünün altında derin bir yiv yer almaktadır. Ağız kalın bir yapıdadır ve alt kısmında çıkıntı yer almaktadır. Örnekler Phokia Form 10 A kaplarının taklitleridir. Bu kaplardaki ağız bölümünün altındaki çıkıntı Phokia kaplarında görülen bir özelliktir. Ağız dışı doğru uzatılmıştır ve ağızın alt kısmında derin bir yiv yer almaktadır. Tabak veya kâse olarak adlandırılabilen Form 15 kapların açık kahverengi ve açık kırmızımsı renkteki kilinin üzerine, kırmızımsı kahverengi, açık kırmızı ve kırmızımsı sarı renkte astar uygulanmıştır. Bu formun benzerleri Parion, Saraçhane, Sardes, Priapos da görülmektedir⁹. Afrika Form 104B/C ve Phokia Form 10 A'nın taklidi olması nedeniyle ve benzer örneklerin ışığında bu kapları MS 6. Yüzyılın ikinci yarısı ile MS 7. Yüzyılın ilk yarısına tarihlendirebiliriz.

Form 16: Light Colored seramiklerinin açık formlarının yanında kapalı formları da görülmektedir (Kat No.19). Bu formda testi olarak adlandırılacak dokuz örnek incelenmiştir. İçe çekik düz dip, ve düz kaideli dip görülmektedir. Tabanlar kalın cidarlıdır. Dar ağızlı dar boyunlu, dikey ve tek kulplu testi geniş bir gövdeye sahiptir. Kalınlaştırılmış ağızla dar boyuna sahip iki örneğin de geniş gövdeye sahip olması muhtemeldir. Soluk kahverengi kilin üzerine kırmızı ya da açık kırmızı renkte astar uygulanmıştır. Benzerleri Parion, Granikos Atina Agorası'nda görülen bu formun kapları MS. 5. Yüzyılın ikinci yarısına tarihlendirilmiştir¹⁰.

Form 17: Bu form grubunun içinde maşrapalar, oinochoeler, çömlekler bulunmaktadır. Ergürer'in Light Colored seramikleri üzerinde yaptığı form repertuarına göre Form 17 olarak adlandırılmıştır (Kat No. 20)(Ergürer, 2016: 73). Değerlendirilen maşrapaların ağızları dışa çekilmiş, boyun iç bükey gövde dışbükey bir yapıdadır. Boyun iç bükey, gövde dışbükeydir. Kulplar ağız ve gövde arasına yerleştirilmiştir. Kapların kilinde kireç ve mika katkısı bulunmaktadır. Günlük kullanıma yönelik olan üretilen maşrapalar, moda ayak uydurup, sürekli bir değişim ve gelişim göstermezler (Fırat, 2011). Maşrapalar Akdeniz havzasında yaygın olarak bulunmaktadır. Erken örnekleri MS 1 yüzyıl ve MS 3. ve 4. Yüzyıl Atina Agorası kontekstlerinde görülmektedir (Robinson, 1959: 24, 32, Pl. 7, G 103; Robinson, 1959: 52-53, Pl. 9, J 11, J 20-21; Robinson, 1959: 64-65, 74, Pl. 13, K 62, K 64, Pl. 16, L4-5). Schneider'in çalışmasında yer alan MS 3-4. Yüzyıllara tarihlenen Atina Agorasında bulunan maşrapanın, Samos'daki Erken Bizans tabakalarında görülmesi formun devamlılığı açısından önem taşımaktadır (Schneider, 1929: Fig. 23-24). MS 2. Yüzyılın sonlarında yivler-çark izleri dekorasyon amacıyla yoğun bir biçimde kullanılmıştır. MS 2. ve 3. Yüzyılda dar ve yüksek bir profil kazanarak küresellikten kurtulur. MS 5. Yüzyılda formların ağız ve boyun daralır, yivler dik olarak yapılır (Robinson, 1959: 111, 117, Pl. 30, M 292 - 293, Pl. 33, M358 – 361). Oninochoe, Grekçede şarap gibi sıvı maddelerin taşınmasını sağlayan düz ya da yonca ağızlı olabilen (Tekçam, 2011) tek dikey kulplu servis kaplarıdır.

⁹Bknz: Ergürer, 2012: Levha 189-190: 458-464; Hayes, 1992, 106, fig. 50, 31/15; Rautman, 1995: 72, fig. 24: 3.11; Rose-Tekkök-Körpe, 2007: 93, plate IX: 122

¹⁰ Bknz: Hayes, 1992: 106; Ergürer, 2012: Levha 191-192: 465-466; Rose-Tekkök-Körpe, 2007.

Özellikle şarap (oinos) için tercih edilen kapalı bir formdur. Bu formun içinde değerlendirilen üç tane oinochoe bulunmaktadır. Gövde geniş, boyun ince uzun bir yapıya sahiptir. Ağız ve boyunda yivler yer almaktadır. Yüksek kulpu ağızdan gövdeye bağlanmış olan bu kaplar ince uzun bir gövdeye sahip olduğu düşünülmektedir. İncelenen sürahinin dar boyunlu yüksek kulplu ve ağız kısmı dışa uzatılmıştır. Zeytinliada'da Açık Renkli Roma Seramikleri Form 17'nin alt tipleri içinde değerlendirilen toplam dokuz adet çömlek incelenmiştir. Saklama ve pişirme kabı olarak kullanılan bu kapların kulplu ya da kulpsuz türleri yer almaktadır. Gövde genişlikleri ile yükseklikleri birbirlerine neredeyse eşit, ağız çapı gövde çapının yarısına yakındır (Ökse, 2012). Boyun ve gövdede derin yivler vardır. Ağızdan boyna doğru inceliş gövdede tekrar kalınlaşan bir cidara sahiptir. Yumru ağız aşağı sarkıtılmış, boyun ve gövde arasında keskin geçiş görülmektedir. Boyunda derin yivler yer almaktadır. Ağız yumru şeklinde dışa taşırılmış, kalın cidarlı olan bu çömleğin boyun ve gövdesinde derin yivler yer almaktadır. Kısa boyundan gövdeye direkt yumuşak bir geçiş görülmektedir. Ağız kalınlaştırılmış, boyunda derin yivler yer almaktadır. Çift kulp ağızdan gövdeye bağlanmıştır. Gövde ve boyunda yer alan yivler arasında üç sıra dalgalı hatlı geometrik bezeme görülmektedir. Form 17'nin içerisinde değerlendirdiğimiz alt tiplerden biri de sadece tek örneğin ele geçtiği ampulladır. Ampulla, Antik Dönemde Roma'da tek ya da çift kulplu, geniş karınlı, yağ, sirke ve içecek saklama amacıyla kullanılan, evlerde ve ya dışarıda muhafaza edilebilen pişmiş toprak ve deriden yapılan küçük şişedir (Tekçam, 2011: 15-16). İçerisine banyodan sonra vücuda sürülen yağların konulduğu şişelere "*ampulla oleira*", bu kapların üretimini ve satışı yapan kişilere de "*ampullarius*" denilmekteydi (Tekçam, 2011: 15-16). Bizans Döneminde ampullalar genellikle pişmiş toprak, bronz veya kurşundan yapılan, Hıristiyanların kutsal saydıkları alanları hacı olmak amacıyla ziyaret ettikleri sırada hatıra olarak aldıkları içerisine su veya kutsal yağ konulduğu minyatür matara formlu şişeciklere verilen isimdir (Şimşek, 2013). Kısa boyunlu, ince ağızlı ve küresel gövdeli kaplardır (Şimşek-Duman, 2007: 12, 25, fig. 3). Kapların üzerine Hıristiyanlıkla ilgili semboller, kutsal mekânlar (Şimşek, 2013) aziz ve azize tasvirleri işlenmiştir. Bu kaplar Batı Anadolu'da yaygın olarak kullanılmakla birlikte tüm Akdeniz Havzasında yoğun bir şekilde görülmektedir (Şimşek-Duman, 2007: 12). Kat. No. 240'da ortada çarmıhı temsil eden haç motifi ve yanında kuş figürleri yer almaktadır. Form olarak benzeri birebir benzerlik göstermese de Sagalassos'da görülmektedir (Talloon, 591: Fig. 7). Örneğimiz MS. 6. Yüzyıla (?) tarihlendirilmektedir. Bu formun alt tipi olarak değerlendirilen son örnek ise unguentariumdur. Biçimsel olarak iğ formlu, boru ağızlı olan bu kaplar gövdeden bir yivle ayrılır ve dibe doğru daralır. Sadece ağız ve boyun kısmı ele geçmiştir. Sert ve iyi pişirimli kabın kili ve astarı açık kırmızı renktedir. Bu alt tipte herhangi bir benzer bulunmamaktadır. Ancak kilinin yapısı, kil ve astar rengi ile Açık Renkli Roma seramiği (Light Colored) özelliği göstermektedir. Form 17 içerisinde değerlendirdiğimiz örneklerin benzerleri Parion,

Saraçhane ve Priapos'da görülmektedir¹¹. Bu forma ait en erken kaplar MS 4. Yüzyılın sonları ile MS 7. Yüzyılın başlarına tarihlendirilmektedir¹².

Kazıma Kabartmalı Tabaklar: Literatürde “ Champleve ware” olarak geçen kazıma kabartmalı tabaklar Erken Bizans Döneminin en özgün örneklerindedir (Kat No.21-22) (Şimşek, 2013: 495). Benzerlerini Laodikeia'da gördüğümüz kabın kili mika ve kireç katkılıdır ve çok iyi pişirilmiştir. Gövde sıg bir yapıdadır. Kırmızı tonlarındaki kabın yüksek kaidesi kazıma kabartmalı kapların temel form özelliğidir. Kazıma kabartmalı tabaklar fırınlandıktan sonra, içine yapılacak kompozisyonun ana hatları belirlenir, sivri ve sert uçlu aletlerle figürler dışında kalan kısımlar kazınarak form oluşturulur (Şimşek, 2013: 495). Fon üzerindeki figüratif desenler ve diğer ayrıntılar kazıma çizgiler ve noktalarla verilir (Şimşek, 2013: 495). Bu özellik ilk kez MS 6. Yüzyılda uygulanan Siyah Figür seramiğinin etkisini göstermektedir (Şimşek, 2013: 495). Figürlere kazıma yöntemiyle kabartma etkisi verilmiştir. Kabın üzerinde aslan avı sahnesi görülmektedir. Aslanın alt kısmında tasmalı köpek betimine yer verilmiştir. Ayrıca çerçeve içinde av sahnesini tamamlayıcı bitkiler serpiştirilmiştir. Ana sahne aşınmış ancak kabın dudak bölümünde kanca bordürlü kazıma kabartmalı bezeme görülmektedir. Kancaların üzerinde yay şeklinde kazıma çizgi yer almaktadır. Gövde sıg ve yüksek kaideli bir yapıdadır ve ağız kenarı içte ve dışta yuvarlatılmıştır. Astarı kırmızı tonunda ve yüksek kaidelidir. Kili kireç ve mika katkılıdır. Aslan köpek mücadelesinin işlendiği örnek ve aşınmış durumdaki kazıma kabartmalı tabağın benzeri Laodikeia'da (Şimşek, 2008) ve Saraçhane (Hayes, 1992: 106) ve Sardes'te (Crawford, 1990; Hanfmann, 1958-1975) görülmektedir. Av sahnesi gibi kompozisyonların Sasani tabaklarında da görülmesi doğu kültürü geleneğinin Geç Antik Çağ sanatına yansımaları olarak da değerlendirilebilir. Sasani etkisi Erken Bizans ve Pers Döneminde sanat alanında kendini göstermiştir¹³. Ayrıca Erken Bizans Döneminde yapılan gümüş kaplarla da benzerlik göstermektedir (Hayes, 1992: 106; Crawford, 1990; Hanfmann, 1958-1975). Hayes bu kapları, önemli bir grubu oluşturan yerel ya da yeni keşfedilen kırmızı astarlı kaplar olarak değerlendirmiştir (Hayes, 1992: 106). Kazıma kabartmalı kapların tüm ve yoğun olarak Laodikeia'da bulunmuştur. Bu sebeple bu kapların üretimlerinin Laodikeia'da yapıldığı ifade edilmektedir (Şimşek, 2008). MS 6. Yüzyılın ikinci yarısı ile MS 7. Yüzyılın başlarına tarihlendirilmektedir.

Sonuç

Zeytinliada Geç Roma Seramikleri içinde en yoğun grubu oluşturan Light Colored (Açık Renkli) Geç Roma Seramikleri Büyük Ayazma önünde yer alan bothrostan ele geçmiştir. Bu eserler Light Coloredlerin Form 1, Form 2, Form 3, Form 5, Form 6, Form 11, Form 12, Form 13, Form 14, Form 15, Form 16, Form 17, Kazıma Kabartmalı Tabaklar ve Kaideler alt gruplarından örnekler olarak görülmektedir.

¹¹Bknz: Ergürer, 2016: 73; Hayes, 1992: 106; Rose-Tekkök-Körpe, 2007: 17)

¹² E. Ergürer, “Parion Agora ve Dükkânlarında Ele Geçen Sigillatılar ve Kırmızı Astarlı Seramikler”, Parion Kazıları 10. Yıl Armağanı, 2016, ss. 73.

¹³ Bknz: Şimşek, 2008.

Form 1'e ait 2, Form 2 ye ait 3, Form 3 e ait 3, Form 5' ait 6ı, Form 6'ya ait 2, Form 11'e ait 40 Form 12'ye ait 8, Form 13'e ait 2, Form 14'e ait 3, Form 15 ait 50, Form 16'ya ait 9 eser incelenmiştir. Form 17, Kazıma Kabartmalı Tabaklar ve Kaideler kendi içinde ayrıca gruplandırılmıştır.

Her bir eser ayrı ayrı kataloglanmış ve Kazı Envanter No'larıyla beraber ölçüleri, hamur rengi, fırınlama durumu, formu, buluntu yeri ve astar rengi verilerek tanımlanmıştır. Eserlerin benzerlerinin de belirtilmesiyle tarihlendirilmeleri yapılmıştır. Light Colored seramikleri yakın bölge ile ilişkileri göstermesi açısından önem taşımaktadır.

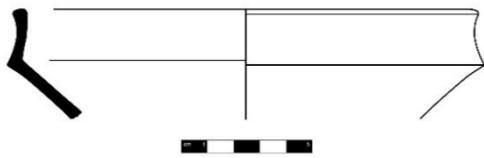

Kaynakça

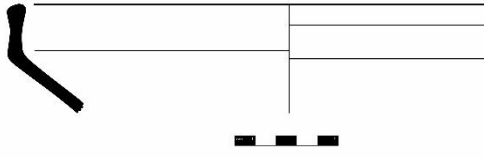

- Abadie- Reynal, Catherine, *La Céramique Romaine D'Argos, Études Péloponnésiennes XIII*, Paris 2007.
- Arsen'eva, Tatyana M.- Domzalski, Krzysztof, "Late Roman Red Slip Pottery from Tanais 2001", *EA* 8, 2003, s. 447, fig. 15: 591- 600.
- Berlin, Andrea, *The Hellenistic and Roman Pottery: The Plain Wares, Tel Anafa II, i*, Ann Arbor 1997.
- Berndt, Meike, *Funde aus dem Survey auf der Halbinsel von Milet (1992- 1999), Kaiserzeitliche und Frühbyzantinische Keramik, Internationale Archaologie 79*, Marie Leidorf GmbH, Rahden 2003. Carandini, Andrea- E. Fabbricotti- C. Gasparatti- M.G. Tatti- M. Giannelli- M. P.
- Moriconi- B. Palma- C. Panella- M. Polia- A. Ricci, *Ostia I, Le Terme Del Nuotatore: Scavo dell'ambiente IV*, *StMisc* 13, Stefano De Luca, Roma 1968.
- Carandini, Andrea- Tortorella, Stefano, "Ceramica Africana", *Atlante dell forme ceramiche I. Ceramic Fine Romana nel Bacino Mediterraneo*, *Enciclopedia Dell'Arte Antica*, Roma 1981, 78- 117, 144- 146.
- Carandini, Andrea- Tortorici, Enrico, "Ceramica Africana", *Atlante dell forme ceramiche I. Ceramic Fine Romana nel Bacino Mediterraneo*, *Enciclopedia Dell'Arte Antica*, Roma 1981, 147- 156, 177- 181.
- Carandini, Andrea, "Ceramica Microasiatica", *Atlante dell forme ceramiche Ceramic Fine Romana nel Bacino Mediterraneo*, *Enciclopedia Dell'Arte Antica*, Roma 1981.
- Carandini, Andrea, "Ceramica Cipriota", *Atlante dell forme ceramiche I. Ceramic Fine Romana nel Bacino Mediterraneo*, *Enciclopedia Dell'Arte Antica*, Roma 1981, 237- 240.
- Casasola, Dario Bernal, *Contextos Cerámicos En El Área Del Estrecho De Gibraltar (ss. V-VII d.C.): Hacia El Replanteo De La Dinámica Urbana, Económica Y Comercial Tardorromana*, *LRCW* 2, Vol. I, BAR- IS 1340, Chalvington Digital, England 2007, 109- 117.
- Ergürer, E., *Parion Roma Dönemi Seramiği, (Yayımlanmamış Doktora Tezi)*, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Erzurum 2012.
- Ergürer, E "Parion Agora ve Dükkânlarında Ele Geçen Sigillatlar ve Kırmızı Astarlı Seramikler", *Parion Kazıları 10. Yıl Armağanı*, 2016, ss. 73.
- Ergürer, E *Parion Tiyatrosunda Bulunan Seramikler, Sigillata ve Geç Roma Kırmızı Astarlı Seramikleri, Parion Roma Tiyatrosu, 2006-2015Yılı Çalışmaları, Mimarisi ve Buluntuları*
- Erol, Derya, *Tralleis Kenti Kazılarında Ele Geçen Baskılı Terra Sigillata, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi)*, Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Aydın 2004.
- Erol, Derya, "Smyrna Devlet Agorası Buluntusu Terra Sigillatlar", *TAED* 6, 2006, 73- 86.

- Erol, Derya, Smyrna Devlet Agorasında Ele Geçen Terra Sigillata ve Geç Roma Seramiği, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir 2010.
- Gassner, Verena, Das Südtor der Tetragonos- Agora. Keramik und Kleifunde, Forschungen in Ephesos XIII/1/1, Wien 1997. RCRFActa V- VI, 1963/1964, 30- 36.
- Hayes, John W., "North Syrian Mortaria", *Hesperia* 36, No. 4, 1967, 337-347.
- Hayes, John W., "A New Type of Early Christian Ampulla", *BSA* 66, 1971, 243-248.
- Hayes, John W., *Late Roman Pottery*, British School at Rome, London 1972.
- Hayes, John W., "Roman Pottery from the South Stoa at Corinth", *Hesperia* 42, No. 4, 1973, 416- 470.
- Hayes, John W., "The Pottery, Excavation at Tocra 1963- 1965: The Archaic Deposits II and Later Deposits", *BSA Supp.* 10, London 1973, 431- 454.
- Hayes, John W., *Roman and Pre- Roman Glass in the Royal Ontario Museum*, Hunter Rose Company, Toronto 1975.
- Hayes, John W., "3. Pottery: Stratified Groups and Typology", (Ed. J.H. Humphrey), *Excavations at Carthage 1975, Conducted by the University of Michigan Volume I*, Tunis 1976, 47- 123.
- Hayes, John W., *Roman Pottery in the Royal Ontario Museum*, Prentice Hall & IBD, Toronto 1976.
- Hayes, John W., *Ancient Lamps in the Royal Ontario Museum, Greek and Roman Clay Lamps*, Alger Press, Toronto 1980.
- Hayes, John W., *A Supplement To Late Roman Pottery*, British School at Rome, London 1980.
- Hayes, John W., "The Villa Dionysos Excavations, Knossos: The Pottery" *BSA* 78, 1983, 97- 169.
- Hayes, John W., "An Early Roman Well Group from The Troia Excavations 1992", *Studia Troica* 5, 1995, 185- 196
- Hayes, John W., *Paphos III, The Hellenistic and Roman Pottery*, Nicosia, Imprinta LTD, Cyprus 1991.
- Hayes, John W., *Excavations at Saraçhane in Istanbul, Vol. 2, The Pottery*, Princeton University Press, Oxford 1992.
- Hayes, John W., *Handbook of Mediterranean Roman Pottery*, The British Museum Press, London 1997.
- Hayes, John W., "Sigillate Orientali", *Atlante dell forme ceramiche II. Ceramic Fine Romana nel Bacino Mediterraneo*, *Enciclopedia Dell'Arte Antica*, 1985, ss. 9- 96.
- Hayes, John W., "From Rome To Beirut and Beyond: Asia Minor and Eastern Mediterranean Trade Connections", *RCRFActa* 36, 2000, 285- 297.
- Hayes, John W., "Early Christian Pottery from Knossos: The 1978- 1981 Finds from Knossos Medical Faculty Site", *BSA* 96, 2001, 431- 454.
- Hayes, John W., "Les Sigillées Orientales", (Ed. É. Geny), *Céramiques Hellénistiques Et Romeines III*, Paris 2001, 145- 160.

- Hayes, John W., “Late Hellenistic and Roman Pottery in the Eastern Mediterranean- An Overview of Recent Developments”, (Ed. M. B. Briese-L.E. Vaag) Trade Relations in the Eastern Mediterranean from the Hellenistic Period to Late Antiquity: Ceramic Evidence, *Halicarnassian Studies III*, University Press of Southern Denmark, Denmark 2005.
- Hayes, John W., “Pottery”, (Ed. A. H. S Megaw), *Kourion, Excavations in the Episcopal Precinct, Dumbarton Oaks Studies XXXVIII*, USA 2007, 435-475.
- Hayes, John W., *Roman Pottery Fine- Ware Imports, The Athenian Agora XXXII*, Princeton, New Jersey 2008.
- Hayes, John W.- Harrison, R. Martin - Fıratlı, Nezih, “Excavations at Saraçhane in İstanbul: First Preliminary Report”, *DOP 19*, 1965, 230-236.
- Hayes, John W.- Harrison, R. Martin - Fıratlı, Nezih, “Excavations at Saraçhane in Istanbul Fifth Preliminary Report, with a Contribution on A Seventh-Century Pottery Group”, *DOP 22*, 1968, 195-216.
- Heath, Sebastian- Tekkök, Billur, Greek, Roman and Byzantine Pottery at Ilion (Troia), 2007- 2008 Project Troia (<http://classics.uc.edu/troy/grbpottery/>).
- Opait, Andrei, “Einige Beobachtungen zur spätrömischen Keramik mit rötem Überzug”, *Dacia XXIX*, 1985, 153- 163.
- Opait, Andrei, *Local and Imported Ceramics in the Roman Province of Scythia (4th- 6th centuries AD)*, BAR- IS 1274, The Basingstoke Press, England 2004
- Oren- Paskal, Michal, “Excavation at Bal Galim: The Pottery”, *Contract Archaeology Reports III*, 2008, 32- 53.
- Rose, Brian- Tekkök, Billur - Körpe, Reyhan, “Granicus River Valley Survey Project, 2004- 2005”, *Studia Troica 17*, 2007, 65- 150.
- Tekkök, Billur- Wallrodt, Susan- Gündem, Yümme Can- Rose, Brian, “Two Roman Wells in the Lower City of Ilion. Quadrats C29 and W28”, *Studia Troica 11*, 2001, 343- 382
- Tekkök-Biçken, Billur, *The Hellenistic and Roman Pottery From Troia: Second Century B.C. To Sixth Century A.D.* UMI Company, Columbia 1996.

Katalog

					
KATALOG NO 1	Kazı Env. No. ZA. 11. 252	Diğer Formlar	Ölçüleri Yükseklik: 4.2 cm Ağız Çapı: 17 cm	Hamur Rengi 5 YR 8/4 Pink	Fırınlama İyi
	Form Kase Form 1	Buluntu Yeri Büyük Ayazma		Astar Rengi 2.5 YR 5/6 Red	
Tanımı: Yüzey tozsuz pürüzlü. Kilde çok az kireç ve çok az mika. Az gözenekli.					
Benzeri: E. Ergürer 2012, Levha 173-174.					
Tarih: M.S.4. yüzyıl sonları- MS. 5. Yüzyıl sonları					

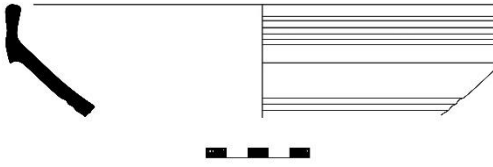

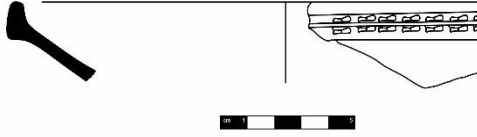

					
KATALOG NO 2	Kazı Env. No. ZA. 11. 348		Ölçüleri Yükseklik: 5,2 cm Ağız Çapı: 26 cm	Hamur Rengi 7.5 YR 7/4 Pink	Fırınlama İyi
	Form Kase Form 1	Buluntu Yeri Büyük Ayazma		Astar Rengi 10 YR 4/1 Dark Gray	
Tanımı: Sert, pürüzlü tozsuz doku. Çok az kireç ve mika katkılı, az gözenek, sert dokulu kil.					
Benzeri: E. Ergürer 2012, Levha 173-174: 424.					
Tarih: M.S. 4. Yüzyılın sonları- M. S. 5. Yüzyılın sonları					

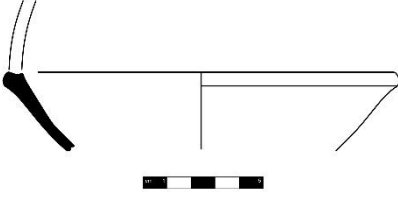

					
KATALO G NO 3	Kazı Env. No. ZA. DK. 09. 5		Ölçüleri Yüksekli k: 2.5 cm Ağız Çapı: 29 cm	Hamur Rengi 7.5 YR 8/6 Reddish Yellow	Fırınlama İyi
	Form Kase Form 2	Buluntu Yeri Büyük Ayazma		Astar Rengi 2.5 YR 5/6 Red	
	Tanımı: Yüzey hafif kaygan. Kilde çok az kireç ve mika, az gözenekli.				
	Benzeri: A. Opait 2004, Plate 59: 2; I. Doğer 2005, pl. IX; E. Ergürer 2012, Levha 175-176: 426				
Tarih: M.S. 4. Yüzyılın sonları- M.S. 6. Yüzyılın başları					

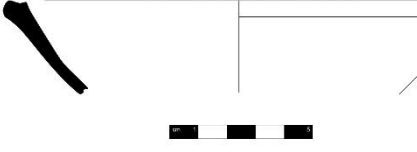

					
KATALO G NO 4	Kazı Env. No. ZA. 11. 64		Ölçüleri Yüksekli k: 1.8 cm Ağız Çapı: 28 cm	Hamur Rengi 2.5 YR 8/4 Pink	Fırınlama İyi
	Form Tabak Form 2	Buluntu Yeri Büyük Ayazma		Astar Rengi 2.5 YR 6/6 Light Red	
	Tanımı: Sert hafif kaygan doku. Kilde çok az mika ve çok az gözenek.				
	Benzeri: E. Ergürer 2012, Levha 177-178.				
Tarih: MS. 6. yüzyıl					

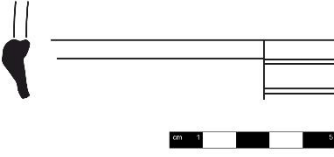

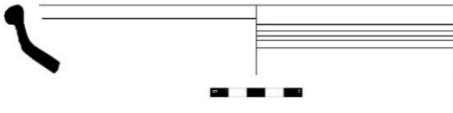

					
Form Kâse Form 3 A/B	Tanımı: Sert pürüzlü tozsuz doku. Kilde çok az mika ve çok az gözenek.				
Benzeri: J. W. Hayes 1972, fig.92: 4; J. W. Hayes 1992, fig. 32: 11/10; A. Opait 2004, plate 60:4; J. W. Hayes 2008, fig. 43:1437; E. Ergürer 2012, Levha 177-178: 430.					
Tarih: M. S. 5. Yüzyıl başları- M.S. 6. Yüzyıl başları					
					
Form Kâse Form 3 B	Tanımı: Sert tozsuz pürüzlü doku. Kilde çok az kireç ve mika. Az gözenek.				
Benzeri: E. Ergürer 2012, Levha 177-178: 436.					
Tarih: M. S. 6. Yüzyıl					

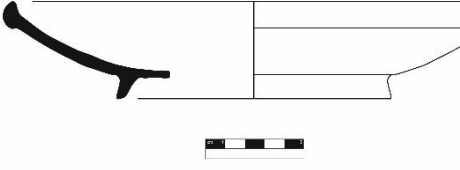

					
KATALOG NO 7	Kazı Env. No. ZA. 08. 156		Ölçüleri Yükseklik: 5.4 cm Ağız Çapı: 24 cm	Hamur Rengi 10 YR 8/4 Very Pale Brown Astar Rengi 5 YR 6/6 Reddish Yellow	Fırınlama İyi
	Form Tabak Form 5	Buluntu Yeri Büyük Ayazma			
<p>Tanımı: Sert dokulu kabın kili çok az kireç ve kum, az gözeneklidir. Tüm yüzeyde astar, astarda az kalker. Yüzey tozsuz pürüzlüdür.</p> <p>Benzeri: J. W. Hayes 1992, fig. 33: 14-22; M. L. Rautman 1995, fig. 12: 2.36; A. Opait 2004, plate 59: 5-7; J. W. Hayes 2008, fig. 43: 1430-1432; E. Ergürer 2012, levha 181-182: 438</p> <p>Tarih: M. S. 5. Yüzyılın ilk yarısı- 6. Yüzyılın ilk yarısı</p>					
					
KATALOG NO 8	Kazı Env. No. ZA. 11. 211		Ölçüleri Yükseklik: 3 cm Ağız Çapı: 20 cm	Hamur Rengi 7.5 YR 8/4 Pink Astar Rengi 5 YR 5/6 Yellowish red	Fırınlama İyi
	Form Kase Form 5	Buluntu Yeri Büyük Ayazma			
<p>Tanımı: Sert dokulu kabın kili çok az kireç ve kum, az gözeneklidir. Tüm yüzeyde astar, astarda az kalker. Yüzey tozsuz pürüzlüdür.</p> <p>Benzeri: J. W. Hayes 1972, fig. 92:1; E. Ergürer 2012, Levha 81-182: 442</p> <p>Tarih: M.S. 5. Yüzyılın ilk yarısı- M. S. 6. Yüzyılın ilk yarısı</p>					

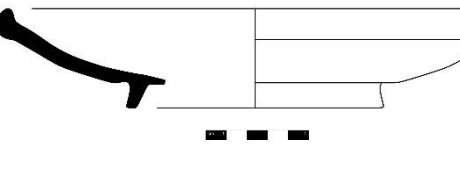
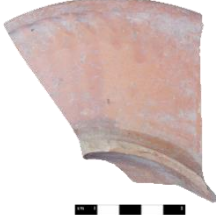
				
				KAZI ENV. NO. ZA. 08. 180
KATALOG NO 9	FORM Tabak-Kâse Form 6	BULUNTU YERİ Büyük ayazma	ASTAR RENGİ 7.5 YR 6/6 Reddish Yellow	
	<p>Tanımı: Yüzey hafif kaygan ve sert dokulu. Kilde yoğun mika, az gözenek.</p> <p>Benzeri: J. W. Hayes 2008, fig. 43: 1441-1442, E. Ergürer 2012, Levha 183-184: 446.</p> <p>Tarih: M. S. 5. Yüzyılın ikinci yarısı- M.S. 6. Yüzyılın ilk yarısı</p>			

				
				KAZI ENV. NO. ZA. 11. 262
KATALOG NO 10	FORM Tabak-Kâse Form 6	BULUNTU YERİ Büyük Ayazma	ASTAR RENGİ 2.5 YR 6/6 Light Red	
	<p>Tanımı: Yüzey hafif kaygan. Kilde mika ve çok az kireç. Az gözenek.</p> <p>Benzeri: J. W. Hayes 2008, fig. 43: 1441-1442, E. Ergürer 2012, Levha 183-184: 446.</p> <p>Tarih: M. S. 5. Yüzyılın ikinci yarısı- M.S. 6. Yüzyılın ilk yarısı</p>			

					
KATALOG NO 11	Kazı Env. No. ZA.11. 7		Ölçüleri Yükseklik: 1.8 cm Ağız Çapı: 15 cm	Hamur Rengi 5 YR 7/6 Reddish Yellow	Fırınlama İyi
	Form Tabak-Kâse Form 11	Buluntu Yeri Büyük Ayazma		Astar Rengi 5 YR 7/6 Reddish Yellow	
Tanımı: Tozsu pürüzlü doku. Kilde az kireç ve gözenek.					
Benzeri: J. W. Hayes 2008, fig. 43: 1441-1442.					
Tarih: M. S. 5. Yüzyılın ikinci yarısı- M.S. 6. Yüzyılın ilk yarısı					

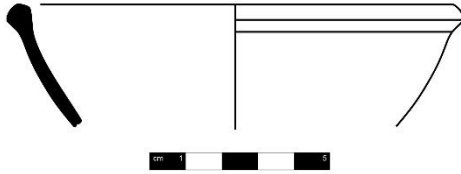

					
KATALOG NO 12	Kazı Env. No. ZA. 11. 108		Ölçüleri Yükseklik: 3.8 cm Ağız Çapı: 26 cm	Hamur Rengi 10 YR 7/4 Very Pale Brown	Fırınlama İyi
	Form Tabak-Kâse Form 11	Buluntu Yeri Büyük Ayazma		Astar Rengi 5 YR 6/6 Reddish Yellow	
Tanımı: Sert dokulu kabın kili çok az kireç ve kum, az gözeneklidir. Tüm yüzeyde astar, astarda az kalker. Yüzey tozsu pürüzlüdür.					
Benzeri: J. W. Hayes 1972, fig. 92: 5					
Tarih: M. S. 6. Yüzyılın ikinci yarısı- M.S. 7. Yüzyılın ilk yarısı					

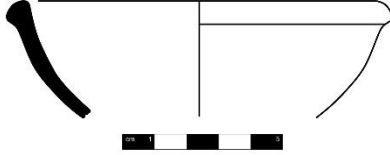

					
					KAZI ENV. NO. ZA. 11.36
KATALOG NO 13	FORM Kâse Form 12	BULUNTU YERİ Büyük Ayazma	KAIDE ÇAPINDA Kaide Çapı: 14 cm	ASTAR RENGİ 5 YR 6/6 Reddish Yellow	
	Tanımı: Tozsu pürüzlü doku. Kilde çok az kireç ve kum, az gözenekli.				
Benzeri: E. Ergürer 2012, Levha 187-188: 455.					
Tarih: MS. 6. Yüzyılın ikinci yarısı- MS. 7. Yüzyılın ilk yarısı.					

					
					KAZI ENV. NO. ZA. 11.264
KATALOG NO 14	FORM Kâse Form 12	BULUNTU YERİ Büyük Ayazma	KAIDE ÇAPINDA Kaide Çapı: 12 cm	ASTAR RENGİ 5 YR 6/6 Reddish Yellow	
	Tanımı: Sert dokulu kabın kili çok az kireç ve kum, az gözeneklidir. Tüm yüzeyde astar, astarda az kalker. Yüzey tozsu pürüzlüdür.				
Benzeri: J. S. Crawford, fig. 421; J. W. Hayes 1992, fig. 50, 31/ 15, 16; E. Ergürer 2012, Levha 187-188: 455.					
Tarih: MS. 6. Yüzyılın ikinci yarısı- MS. 7. Yüzyılın ilk yarısı					

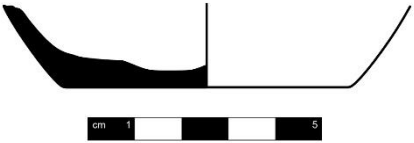

					
KATALOG NO 14	Kazı Env. No. ZA. 08. 152		Ölçüleri Yükseklik: 3 cm Ağız Çapı: 22 cm	Hamur Rengi 10 YR 8/4 Very Pale Brown	Fırınlama İyi
	Form Kâse Form 13	Buluntu Yeri Büyük Ayazma		Astar Rengi 7.5 YR 6/8 Reddish Yellow	
Tanımı: Tozsuz pürüzlü doku. Kilde çok az kireç, kum. Az gözenek.					
Benzeri: E. Ergürer 2012, Levha 187-188: 456.					
Tarih: MS. 6. Yü zyılın ilk yarısı-MS. 7. Yüzyılın ilk yarısı					

					
KATALOG NO 15	Kazı Env. No. ZA. 11. 274		Ölçüleri Yükseklik: 4.2 cm Ağız Çapı: 34 cm	Hamur Rengi 2.5 YR 7/4 Light Reddish Brown	Fırınlama İyi
	Form Kâse Form 13	Buluntu Yeri Büyük Ayazma		Astar Rengi 2.5 YR 5/6 Red	
Tanımı: Tozsuz pürüzlü doku. Kilde çok az kireç. Kum. Az gözenek.					
Benzeri: E. Ergürer 2012, Levha 187-188: 456					
Tarih: MS. 6. Yüzyılın ilk yarısı-MS. 7. Yüzyılın ilk yarısı					

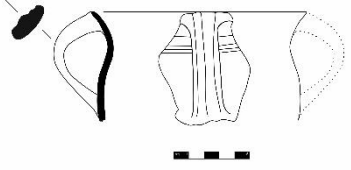

					
KATALOG NO 16	Kazı Env. No. ZA. 11. 253		Ölçüleri Yükseklik: 3.9 cm Ağız Çapı: 12 cm	Hamur Rengi 10 YR 7/6 Yellow	Fırınlama İyi
	Form Tabak-Kâse Form 14	Buluntu Yeri Büyük Ayazma		Astar Rengi 7.5 YR 6/6 Reddish Yellow	
Tanımı: Tozsu pürüzlü doku. Kilde çok az kireç, az gözenek.					
Benzeri: E. Ergürer 2012, Levha 187-188: 457.					
Tarih: MS. 5. Yüzyılın ilk yarısı- MS. 7. Yüzyılın ilk yarısı					

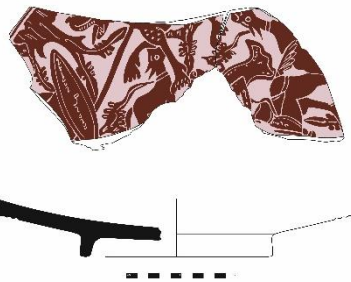

					
KATALOG NO 17	Kazı Env. No. ZA. 11. 279		Ölçüleri Yükseklik: 3.6 cm Ağız Çapı: 11 cm	Hamur Rengi 7.5 YR 8/3 Pink	Fırınlama İyi
	Form Tabak-Kâse Form 14	Buluntu Yeri Büyük Ayazma		Astar Rengi 5 YR 7/6 Reddish yellow	
Tanımı: Tozsu pürüzlü doku. Kilde az kireç, az gözenek.					
Benzeri: E. Ergürer 2012, Levha 187-188: 457					
Tarih: MS. 5. Yüzyılın ikinci yarısı-MS. 7. Yüzyılın ilk yarısı					

					
KATALOG NO 18	Kazı Env. No. ZA. 11. 238		Ölçüleri Yükseklik: 3.4 cm Ağız Çapı: 17 cm	Hamur Rengi 7.5 YR 4/1 Dark Gray	Fırınlama İyi
	Form Tabak-Kâse Form 15	Buluntu Yeri Büyük Ayazma		Astar Rengi 7.5 YR 4/1 Dark Gray	
<p>Tanımı: Sert dokulu kabın kili çok az kireç ve kum, az gözenekli. Tozsu pürüzlü doku.</p> <p>Benzeri: E. Ergürer 2012, Levha 189-190: 464.</p> <p>Tarih: MS. 6. Yüzyılın ikinci yarısı- MS.7 yüzyılın ilk yarısı</p>					

					
KATALOG NO/LEVHA NO 19	Kazı Env. No. ZA. 11. 202		Ölçüleri Yükseklik: 1.8 cm Ağız Çapı: 6 cm	Hamur Rengi 7.5 YR 8/2 Pinkish White	Fırınlama İyi
	Form Testi Form 16	Buluntu Yeri Büyük Ayazma		Astar Rengi 2.5 YR 6/8 Light Red	
<p>Tanımı: Sert dokulu kabın kili çok az kireç ve kum, az gözeneklidir. Tüm yüzeyde astar, astarda az kalker. Yüzey tozsu pürüzlüdür.</p> <p>Benzeri: J. W. Hayes 2008, fig. 43: 1454, E. Ergürer 2012, Levha 191-192: 466.</p> <p>Tarih: MS. 5. Yüzyılın ikinci yarısı.</p>					

				
KATALOG NO/LEVHA NO 20	FORM Form 17	BULUNTU YERİ Büyük Ayazma	ASTAR RENGİ	
	TANIMI: Kilde çok az kireç ve kum, az gözenek Tozsu pürüzlü doku.			
	BENZERİ: E. Ergüer 2016; 63.			
TARİH: MS. 5. Yüzyıl- MS. 6. Yüzyıl.				

				
KATALOG NO/LEVHA NO 21	FORM Kazıma Kabartmalı Kase	BULUNTU YERİ Büyük Ayazma	ASTAR RENGİ	
	TANIMI: Sert dokulu kabın kili çok az kireç ve kum, az gözeneklidir. Tüm yüzeyde astar, astarda az kalker. Yüzey tozsu pürüzlüdür.			
	BENZERİ: C. Şimşek Laodikeia, Res. 732, Hayes 1992: 6-8, 212, Fig. 1/3-4, Pl. 1g-1.			
TARİH: MS. 6. Yüzyılın ikinci çeyreği-MS. 7. Yüzyılın başları				

					
KATALOG NO/LEV HA NO 22	Kazı Env. No. ZA. 11. 353		Ölçüleri Yükseklik: 4.9 cm Ağız Çapı: 33 cm	Hamur Rengi 7.5 YR 8/4 Pink Astar Rengi 7.5 YR 8/4 Pink	Fırınlama İyi
	Form Form	Buluntu Yeri Büyük Ayazma	Tanımı: Sert dokulu kabın kili çok az kireç ve kum, az gözeneklidir. Tüm yüzeyde astar, astarda yoğun kalker. Yüzey tozsuz pürüzlüdür.		
	Benzeri: C. Şimşek Laodikeia, Res. 732, Hayes 1992: 6-8, 212, Fig. 1/3-4, Pl. 1g-1.				
	Tarih: MS. 6. Yüzyılın ikinci çeyreği-MS. 7. Yüzyılın başları				